

مقاله پژوهشی

نسبت حکمرانی خوب با توسعه پایدار
(با تأکید بر مدیریت انرژی)

سید مهدی پاک‌ذات*

گروه حکمرانی امور زیربنایی، دانشکده حکمرانی، دانشگاه تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۰۵ تاریخ قرارگیری روی سایت: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱

چکیده این پژوهش با هدف بررسی تأثیر حکمرانی خوب بر مدیریت انرژی انجام شده است که براساس معیار هدف، یک پژوهش کاربردی و براساس معیار زمان گردآوری داده‌ها، در گروه پژوهش‌های پیمایشی و براساس معیار ماهیت داده‌ها و مبنای پژوهش، یک پژوهش کمی محسوب می‌شود. حجم نمونه در این پژوهش با استفاده از جدول مورگان ۲۱۷ نفر و جامعه آماری شامل مدیران و سرمایه‌گذاران گروه مدیریت انرژی ایران (IME) است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه است که با نرم‌افزارهای آماری SPSS و AMOS تجزیه و تحلیل شده‌اند. معیارهای حکمرانی خوب شامل: «نتیجه‌گرایی، اثربخشی نقش‌ها و وظایف، ارتقای ارزش‌ها، شفاف‌سازی، ظرفیت‌سازی و پاسخ‌گویی»، تأثیر قابل توجهی بر مدیریت انرژی دارند. این پژوهش نشان داده است که حکمرانی خوب بر مدیریت انرژی در معیارهایی چون «نتیجه‌گرایی، ارتقای ارزش‌ها، پاسخ‌گویی، روابط توسعه‌ای، روابط دموکراتیک و روابط اجتماعی» تأثیر معنادار و مثبتی دارد. بنابراین تقویت حکمرانی خوب و توجه به این معیارها می‌تواند به عنوان راهکارهای مؤثری در بهبود مدیریت انرژی در کشورهای در حال توسعه مطرح شود.

واژگان کلیدی | حکمرانی، حکمرانی خوب، مدیریت انرژی.

آن در جهان می‌شود. بنابراین حکمرانی خوب در پی دستیابی به نتایج مطلوب، به معنای توانایی در اعمال قدرت و اتخاذ تصمیمات مؤثر در تمامی جنبه‌های یک کشور است. در این راستا، پژوهش‌ها به اصول کلیدی از حکمرانی خوب رسیده‌اند که به عنوان راهنما، مبنای کار بسیاری از دولت‌های جهان قرار گرفته است. باین حال، نمی‌توان دستورالعمل واحد یک‌بعدی برای همه کشورهای ارائه داد که همه اصول حکمرانی خوب را داشته و در همه‌جا قابل اجرا باشد چرا که کشورها در جنبه‌های مختلف با یکدیگر متفاوت است. برای بررسی حکمرانی در مدیریت انرژی، می‌توان گفت حکمرانی خوب در ارتقای پایداری زیست‌محیطی و بهینه‌سازی مصرف انرژی و حکمرانی بد منجر به هدررفت منابع و کاهش کارایی خواهد شد. ضرورت اتخاذ حکمرانی خوب و ارتقای کارایی انرژی در فرایند تولید و مصرف آن در مناطقی که منابع انرژی محدود است، بیشتر احساس می‌شود. این در صورتی است که سرانه مصرف انرژی در کشورهای نفتی به‌ویژه عضو اوپک، بالاست. بنابراین تأمین امنیت انرژی در برنامه‌های توسعه با رویکرد پایدار و مدیریت مصرف آن، بسیار اهمیت دارد. دولت، به عنوان متولی اصلی حکمرانی، از یک طرف یکی از نهادهای

مقدمه انرژی و توسعه مبتنی بر آن، به دلیل افزایش تقاضای موجود و به تبع آن رشد اقتصادی، در کنار نوسانات قیمت نفت و تأثیرات زیست‌محیطی که در پی دارد و همچنین نقشی که در تولید ایفا می‌کند، یکی از مهمترین مباحث دولت‌های جهان و آنچه در این باره دارای اهمیت است، کاهش هدررفت انرژی با اعمال سیاست‌هایی بر پایه ظرفیت‌سازی و کارایی انرژی (به عنوان یک راه حل برد-برد) است. اما چنین امری در اجرایی مؤثر نیازمند نهادهای قوی است که بتوانند اقدامات بازیگران استراتژیک صنعت انرژی (مصرف کنندگان، تولیدکنندگان و مقامات عمومی ملی و محلی) را اطلاع‌رسانی و هماهنگ کند. بنابراین برای اثربخشی مثبت بر توسعه پایدار به وسیله مدیریت انرژی، حکمرانی انرژی می‌بایست حکمرانی منسجم باشد. به طور کلی حکمرانی در تعریف بانک جهانی به چگونگی اقدامات دولت برای حمایت از توسعه اقتصادی و اجتماعی اطلاق شده است که «حکمرانی خوب»، شروطی بر این مدیریت اعمال می‌کند که به تقویت ظرفیت عملکردی نهادهای عمومی کشور به منظور افزایش رشد اقتصادی پایدار، ثبات سیاسی و امنیت تأکید دارد که منجر به بهبود منافع اقتصادی و تسریع انتقال

* نویسنده مسئول: ۰۹۱۲۲۲۰۱۱۷۸@ut.ac.ir/pakzat

همسوسازی پژوهش‌های فعلی و آینده در شبکه‌های هوشمند و سیستم‌های انرژی شهری هوشمند و یکسان کردن پژوهش‌های متنوع اما پراکنده در مدیریت انرژی شهری ارائه می‌کند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که موانع و استراتژی‌های ارتقای فناوری‌های انرژی پایدار در مراحل توسعه و استقرار نیز خلاصه شده است تا فرایندهای انرژی پایدار را به سطح بالاتری ارتقا دهند. در نهایت، جهت‌های پژوهش‌های آتی، از جمله توسعه بازارهای داده، اشتراک‌گذاری داده‌های حفظ حریم خصوصی و تجزیه و تحلیل برای مدل‌سازی انرژی در مقیاس شهری، سیاست‌ها و استانداردهای پالایش برای مسائل ایمنی، حریم خصوصی، امنیت سایبری و قابلیت همکاری، ارزیابی بلوغ فناوری و عوامل موفقیت سیستم انرژی پیش‌بینی شده است.

در راستای متغیر حکمرانی، اسکریبانو و همکاران (Escribano et al., 2020) طرح پژوهشی با موضوع «اتحادیه اروپا و حکمرانی خوب منابع انرژی» ارائه کردند که در آن نقش اتحادیه اروپا را در بهبود مدیریت منابع انرژی، نه تنها از منظر نهادی، بلکه با توجه به پیامدهای عملی که چنین رویکرد هنجاری بر الگوهای واردات نفت و گاز اروپا دارد، تحلیل کرد. این مقاله بررسی کرد که آیا واردات نفت و گاز اتحادیه اروپا تحت تأثیر سیاست‌های بهبود شفافیت و حکمرانی خوب منابع در بخش استخراج نفت و گاز قرار گرفته است یا اینکه آیا این سیاست‌ها در شکل‌دهی منشأ جغرافیایی آن‌ها بی‌اثر بوده است. این مقاله به‌طور تجربی به ارتباط بین سطح حاکمیت منابع در کشورهای صادرکننده نفت و گاز و الگوی واردات جغرافیایی نفت و گاز اتحادیه اروپا پرداخته است. این مقاله به‌دلیل آن که به شواهد تجربی از ارتباط میان اقدامات و الگوی واردات نفت و گاز کشورهای عضو اتحادیه اروپا و نه یک کشور خاص می‌پردازد که صادرکننده واردکننده است، به ادبیات موضوع کمک شایانی کرد.

محمدیان و همکاران (Mohamadian et al., 2024) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تأثیر حکمرانی خوب و رشد اقتصادی بر مصرف انرژی‌های تجدیدپذیر و تجدیدنپذیر: شواهدی از مجمع کشورهای صادرکننده گاز» از داده‌های شاخص‌های حکمرانی (حاکمیت قانون، کنترل فساد، ثبات سیاسی، اظهار نظر و پاسخگویی، کیفیت نظارتی و اثربخشی دولت)، رشد اقتصادی، مصرف انرژی تجدیدپذیر و تجدیدنپذیر (نفت، گاز و زغال‌سنگ) برای دوره ۱۹۹۶ م. تا ۲۰۲۱ م. و از دو روش حداقل مربعات معمولی پویا و حداقل مربعات معمولی کاملاً اصلاح‌شده استفاده شده است. نتایج نشان داد که رشد اقتصادی تأثیر مثبت بر مصرف انرژی‌های تجدیدپذیر و تجدیدنپذیر دارد. کیفیت پایین نظارتی و حاکمیت قانون دارای اثر منفی بر مصرف انرژی‌های تجدیدنپذیر است. عدم کنترل فساد نیز مصرف انواع انرژی را افزایش می‌دهد؛ این در حالی است که به جز زغال‌سنگ، عدم ثبات سیاسی تأثیر منفی بر مصرف انرژی‌های تجدیدنپذیر و تجدیدپذیر دارد. در نهایت نتایج نشان می‌دهد که

مهم تأثیرگذار بر مدیریت انرژی است و از طرف دیگر مخارج دولت یکی از کانال‌های تأثیرگذاری آن بر بخش انرژی محسوب می‌شود که بسته به نوع عملکرد، می‌تواند تأثیرگذاری کارآمد یا ناکارآمد داشته باشد. به عبارت دیگر، اگر چه مخارج دولت در یک سیستم اقتصادی نقش اساسی در رشد و توسعه اقتصادی کشورها ایفا می‌کند، اما افزایش حجم این فعالیت‌ها تا حد آستانه خاصی می‌تواند مفید واقع شود. دولت علاوه بر تأثیرگذاری مستقیم بر مدیریت مصرف انرژی، می‌تواند با مشارکت نهادهای اجتماعی در تعامل با انرژی، نقش بی‌بدیلی را نیز ایفا کند. با توجه به تجارب اقتصادی، دولت به‌عنوان یک نهاد، به‌تنهایی کامل نیست و لازمه توسعه اقتصادی این است که دولت، نقش حاکمیتی و پشتیبانی خود را به خوبی ایفا کند و بتواند زمینه‌ساز رشد و پیشرفت در کلیه بخش‌های کلان اقتصادی باشد. چنین دیدگاهی در نهایت به مفهوم «حکمرانی خوب» منتهی می‌شود که همراهی دولت با نهادهای بخش خصوصی و جامعه مدنی را به دنبال دارد (Varahrami, 2023).

سؤال پژوهش

مسئله اصلی این پژوهش بررسی تأثیر حکمرانی خوب بر مدیریت انرژی است. در این راستا، پژوهش به تحلیل چالش‌ها و فرصت‌های موجود در کشورهای مختلف، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه پرداخته است. در این راستا، هدف اصلی مقاله، شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر حکمرانی در حوزه انرژی و ارائه راهکارهایی برای بهبود مدیریت انرژی از طریق تقویت حکمرانی خوب است. بنابراین سؤال پژوهش این است که حکمرانی خوب بر پایه شاخص‌های حکمرانی (نتیجه‌گرایی، اثربخشی نقش‌ها و وظایف، ارتقا، ارزش‌ها، شفاف‌سازی، ظرفیت‌سازی، پاسخگویی) چه تأثیری بر مدیریت انرژی دارد؟

پیشینه پژوهش

تاتار و همکاران (Tatar et al., 2024) به بررسی و مطالعه طرح پژوهشی با موضوع «حکمرانی خوب و مدیریت منابع طبیعی در کشورهای غنی از منابع نفت و گاز: رویکرد یادگیری ماشینی» پرداختند. این مطالعه از یادگیری ماشینی برای بررسی نقش حکمرانی خوب در مدیریت منابع نفت و گاز در ۵۵ کشور در سال ۲۰۱۷ م. استفاده کرد و با استفاده از تحلیل مؤلفه‌های اصلی و رویکرد K-clustering، کشورها براساس داده‌های حکمرانی خوب به شش گروه خوشه‌بندی شدند. نتایج نشان می‌دهد که تنها چهار کشور توسعه‌یافته (یعنی هفت درصد از کشورهای نمونه شامل: نروژ، بریتانیا، کانادا و ایالات متحده) سطح بالایی از حکمرانی خوب را نشان می‌دهند.

ژانگ و همکاران (Zheng et al., 2024) به بررسی سیستماتیک به سمت مدیریت انرژی یکپارچه شبکه‌های هوشمند و سیستم‌های انرژی شهری پرداختند. این مقاله یک بررسی سیستماتیک برای

زمانی ۲۰۰۲ م. تا ۲۰۱۹ م. پرداخته است. نتایج نشان داد بین شدت مصرف انرژی و حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص و جمعیت شهری نیز تأثیری مثبت و معنادار و ازسوی دیگر، تورم و بی‌کاری تأثیری منفی بر رشد اقتصادی کشورهای مورد مطالعه دارند. همچنین اثر تعاملی شدت مصرف انرژی و حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی نیز مثبت و معنادار بوده است. با توجه به یافته‌های پژوهش، کشورهای مورد نظر می‌بایست توجه بیشتری به حکمرانی درست اقتصادی به‌خصوص در استفاده از منابع انرژی و همچنین مبارزه با فساد سیستماتیک برای جلوگیری از اتلاف منابع انرژی داشته باشند تا بتوانند با کارایی و بهره‌وری بیشتر در مصرف انرژی، زمینه رشد و توسعه اقتصادی را در کشور خود فراهم آورند.

نجفی و معمارنژاد (Najafi & Memarnejad, 2023) به بررسی و مطالعه طرح پژوهشی با موضوع «بررسی عوامل اثرگذار بر تورم با تأکید حکمرانی خوب در کشورهای صادرکننده نفت» پرداختند. هدف از این پژوهش، بررسی عوامل اثرگذار بر تورم با تأکید بر حکمرانی خوب در کشورهای صادرکننده نفت با استفاده از روش گشتاور تعمیم‌یافته (GMM) در دوره زمانی ۲۰۱۱ م. تا ۲۰۲۱ م. انجام شده است. نتایج حاصل‌شده بیانگر این است که وقفه تورم، تفاضل رشد تولید ناخالص داخلی از رشد نقدینگی اثر مثبت و حکمرانی خوب اثر منفی بر نرخ تورم داشته است.

سلیمانی مورچه خورتنی و چراغی (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «درآمدی بر حکمرانی خوب در بخش محیط‌زیست» با روش مروری و کتابخانه‌ای بیان کردند که اگرچه هزینه تغییر در سیستم حکمرانی فعلی محیط‌زیست کشور زیاد است اما به‌طور طبیعی هزینه‌های طولانی‌مدت تخریب محیط‌زیست برای کشور بسیار بیشتر است. بنابراین یا باید با احتساب هزینه‌های زیست‌محیطی و ارزش‌گذاری اقتصادی منابع طبیعی، هزینه مدیریت محیط‌زیست پایدار را پرداخت و یا باید منتظر پیامدهای مدیریت ناپایدار محیط‌زیست کشور بود. از این‌رو، تصمیم‌گیرندگان حوزه سیاست‌گذاری باید بدانند که ایران به‌لحاظ محیط‌زیستی وضعیت حساسی دارد و اگر اقدامات جدی و مؤثری درحوزه حکمرانی محیط‌زیست انجام نشود، باید انتظار مشکلات بزرگ‌تری را در کشور داشت.

در راستای «ظرفیت‌سازی» به‌عنوان یکی از متغیرهای حکمرانی، عرب یارمحمدی و اسماعیلی خوشمردان (۱۳۹۹) که به بررسی ظرفیت‌سازی حکمرانی خوب در کشورهای در حال توسعه پرداخته‌اند، بیان می‌کنند ظرفیت‌سازی، مستلزم تمرکز بر همه عناصر بالقوه‌ای است که باعث افزایش بنیادین ظرفیت ملی می‌شوند؛ بنابراین موضوع بسیار فراتر و جامع‌تر از توجه صرف به آموزش است. ظرفیت‌سازی نه‌تنها به معنی تربیت افراد است بلکه باید به کشورهای در حال توسعه کمک کند تا مؤسساتی خودکفا برای خود ایجاد کند و محیطی را فراهم سازند که افراد بتوانند در آن محیط به کشور خود خدمت کنند.

بزرگی اثر رشد اقتصادی و اکثر شاخص‌های حکمرانی بر مدیریت انرژی تجدیدناپذیر بیشتر از تجدیدپذیر است. مبتنی بر این نتایج الزام است کشورها بر بهبود حاکمیت قانون، کنترل فساد، کیفیت نظارتی، ثبات سیاسی و رشد اقتصادی برای کمک به حفظ تعادل پایدار منابع انرژی‌های تجدیدپذیر و تجدیدناپذیر تمرکز کنند. همایون و همکاران (Homayoun et al., 2024) به بررسی و مطالعه طرح پژوهشی با موضوع «بررسی ابعاد حکمرانی انرژی با محوریت صنعت نفت و گاز؛ مطالعه موردی کشور عربستان سعودی» پرداختند. در این پژوهش تلاش شده است از روش پیمایش محیطی به انضمام تحلیل استقرایی، اطلاعات جامعی از جزئیات حکمرانی انرژی کشور عربستان سعودی شامل تاریخچه، ارکان حکمرانی، بررسی مدیریت شرکت ملی نفت عربستان سعودی (آرامکو)، جنبه‌های فعال حاکمیت شرکتی در آرامکو، توسعه زنجیره ارزش محصولات در پایین‌دست، رابطه مالی دولت با شرکت‌های اصلی و سایر داده‌های کلیدی مدیریتی و مالی استحصال، مورد بحث قرار گرفته است. پس از آن نکات کلیدی هر بخش احصا و با چارچوب‌های حال حاضر بخش‌های صنعت نفت و گاز ایران مقایسه شده است و در نهایت با درس‌آموخته‌هایی چون لزوم ایجاد شفافیت در رابطه مالی، ایجاد شفافیت در مدیریت و حاکمیت شرکتی، حرکت به سمت توسعه زنجیره ارزش و ادغام عمودی و اعطای یارانه از سهم دولت به جای منابع شرکت به پایان می‌رسد که این موارد را می‌توان برای بهبود بهره‌وری و ارتقای حکمرانی شرکت ملی نفت ایران نیز به کار گرفت.

ورهرامی (Varahrami, 2023) به بررسی و مطالعه اثر شاخص‌های حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی با تأکید بر محیط‌زیست و مصرف انرژی در کشورهای در حال توسعه (با رویکرد پنل پویا) پرداخت. هدف این پژوهش، بررسی تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه با تأکید بر کیفیت محیط‌زیست در بازه زمانی ۲۰۰۲ م. تا ۲۰۲۱ م. است. نتایج حاصل از تخمین مدل با روش پنل پویا نشانگر تأثیر مثبت میزان انتشار گازهای دی‌اکسیدکربن (CO₂)، اثربخشی دولت (GE)، مصرف انرژی (EC) و نقش یا حاکمیت قانون (RL) بر رشد اقتصادی است. در راستای تخمین مدل دوم؛ روابط برآوردی، وجود تأثیر مثبت رشد اقتصادی (GDP) و مصرف انرژی (EC) بر میزان انتشار گازهای دی‌اکسیدکربن (CO₂) و وجود تأثیر منفی اثربخشی دولت (GE) و ثبات سیاسی دولت (PAV) بر انتشار گازهای دی‌اکسیدکربن را نشان می‌دهد.

یاسر لفته العایدی و همکاران (Lofte Alaayedi et al., 2023) به بررسی و مطالعه طرح پژوهشی با موضوع «تعاملات شدت مصرف انرژی و شفاف‌سازی و حکمرانی خوب بر روی رشد اقتصادی (مورد مطالعه: کشورهای عضو اوپک)» پرداختند. این پژوهش به بررسی تأثیر شدت مصرف انرژی و حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی با استفاده از روش پانل دیتای پویا، برای ۱۲ کشور عضو اوپک در دوره

در راستای متغیر «شفاف‌سازی» در حکمرانی نیز فرزانه و رفیعی (۱۳۹۶) به بررسی شفافیت و مکانیسم‌های ایجاد آن در حکمرانی خوب پرداختند. در این مقاله بیان شد که در عرصه حکمرانی خوب، شفافیت به مفهوم آشکار بودن اطلاعات دولتی و حق دسترسی و آگاهی شهروندان از آن اطلاعات است. شفافیت به عنوان ابزار پاسخگویی مقامات، مانع فساد و از عوامل پیشرفت و توسعه است. شفاف‌سازی قوانین و تقویت و توسعه چارچوب‌های حقوقی و اخلاقی حاکم می‌تواند به عنوان عامل مؤثر در جلوگیری از فساد و در نتیجه، ایجاد اعتماد عمومی به نظام حقوقی و رشد و توسعه شود.

مبانی نظری • حکمرانی

حکمرانی یکی از مفاهیم بسیار مهم در مدیریت از مقیاس کلان تا خرد است. در این راستا، مرزبان و همکاران (Marzban et al., 2018) معتقدند که حکمرانی به طور کلی به فرایندها و مشارکت‌های محلی، ملی، بین‌المللی یا شرکتی اشاره دارد که هدف آن اطمینان از تدوین مناسب سیاست‌ها و مدیریت مؤثر منابع است. این فرایند با ایجاد یک چارچوب نهادی برای یک اقتصاد، به تعیین اهداف اجتماعی، اقتصادی، فناوری، زیست‌محیطی و سیاسی یک کشور یا جامعه کمک می‌کند.

با توجه به تفاوت‌های موجود بین کشورها در زمینه کیفیت حکمرانی، جریان‌های مختلف فکری اهمیت حکمرانی عمومی خوب را در مواردی مانند هزینه‌های عمومی منطقی، تخصیص کارآمد منابع مالی عمومی و تدابیر هدفمند برای افزایش رفاه اقتصادی نشان داده‌اند (Rahman & Alam, 2022). حمایت از مفهوم حکمرانی به معنای کل هزینه‌های عمومی دولت و منابع دولتی است که با تخصیص مالی عمومی در سطوح مختلف کشور مشخص شده و براساس «طبقه‌بندی عملکردهای دولت» این سطوح شامل دسته‌های اصلی «خدمات عمومی عمومی، دفاع، نظم و امنیت عمومی، امور اقتصادی، حفاظت از محیط‌زیست، مسکن و امور اجتماعی، بهداشت، تفریح، فرهنگ و مذهب، آموزش و حمایت اجتماعی» است (Noja et al., 2021). یکی از مناسب‌ترین شاخص‌ها جهت بهینه‌سازی مصرف، شاخص شدت انرژی است که خود تحت تأثیر عوامل گوناگونی است (Lahijanian & Sjeikhi, 2024). بنابراین می‌توان گفت یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر شاخص شدت انرژی که می‌تواند نقش قابل توجهی در مدیریت مصرف و افزایش کارایی آن داشته باشد، کیفیت حکمرانی است. چنانچه حکمرانی کیفیت بالایی داشته باشد، احتمال و تضمین رسیدن به مدیریت مؤثر مصرف انرژی بیشتر خواهد بود.

• حکمرانی خوب

کیفیت حکمرانی، یکی از مهمترین مفاهیم در حوزه مدیریت است. از ابتدا تشکیل جوامعی که از حداقل نظام مدیریتی منسجم برخوردار بودند، تا جوامع پیچیده کنونی، نحوه و کیفیت مدیریت

منابع و افراد، از چالش‌های مدیران بوده است. بنابراین کیفیت خوب یا بد حکمرانی می‌تواند متضمن پیشرفت و تعالی یا عقب‌ماندگی و هدر رفتن منابع و افراد آن جامعه شود. به گفته وهرامی (Varahrami, 2023) از اواخر دهه ۱۹۹۰ م، مفهوم حکمرانی خوب به طور جدی مطرح شد و نهادهای بین‌المللی مانند بانک جهانی، برنامه‌های عمران سازمان ملل و صندوق بین‌المللی پول این مفهوم را به عنوان راه‌حلی برای چالش‌های توسعه معرفی کردند. بانک جهانی حکمرانی خوب را براساس شش معیار شامل حق اظهار نظر و پاسخگویی، ثبات سیاسی، کارایی دولت، کیفیت قوانین و مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد تعریف می‌کند. در سال‌های اخیر، حکمرانی، به ویژه به دلیل نقشی که در تأمین سلامت جامعه ایفا می‌کند، به موضوعی مهم در مدیریت بخش دولتی تبدیل شده است. در این راستا، حکمرانی خوب به معنای اتخاذ تصمیماتی است که به ترویج توسعه پایدار، شامل حفاظت از محیط‌زیست، منجر شود.

بانک جهانی با گردآوری اطلاعات از منابع مختلف، بانک اطلاعات حکمرانی را تأسیس کرد که شاخص حکمرانی برای ۱۷۷ کشور محاسبه شده است. دقت در این مفاهیم می‌تواند درک حکمرانی خوب را تسهیل کند. به طور کلی از نظر تهیه‌کنندگان این بانک اطلاعاتی، حکمرانی دارای سه مؤلفه است: فرایند انتخاب، عزل و نظارت بر مسئولان حکومتی، ظرفیت دولت برای تدوین و اجرای مؤثر سیاست‌ها و احترام مردم و حکومت به نهادهای حاکم بر تعاملات اقتصادی و اجتماعی (Lofte Alaayedi et al., 2023).

در سال ۲۰۲۳ م، اهمیت حکمرانی خوب در بخش انرژی به دلیل برنامه‌های جدید کشورها برای تحقق تعهدات تا سال ۲۰۵۰ م، افزایش یافته است. چالش اصلی برای شرکت‌های انرژی این است که نمی‌توانند به سادگی به شرکتی با مدارک محیطی، اجتماعی و حاکمیتی (ESG)^۱ کامل تبدیل شوند. انتقال انرژی نیازمند برنامه‌ریزی، توسعه و سرمایه‌گذاری‌های عظیم زمان‌بر است. این واقعیت برای بسیاری از سرمایه‌گذاران و مصرف‌کنندگان دشوار بوده و ممکن است باعث شود برخی از شرکت‌های انرژی به طور ناعادلانه‌ای نقد شوند. با این حال، شرکت‌های انرژی می‌توانند اقداماتی پیشگیرانه در سایر حوزه‌ها انجام دهند تا از مسئولیت اجتماعی شرکتی خود اطمینان حاصل و حمایت دولت‌ها، نهادهای نظارتی، سرمایه‌گذاران و مصرف‌کنندگان را حفظ کنند (Tang et al., 2025).

شرکت‌های انرژی با کاهش ریسک عدم انطباق در ساختار شرکتی بین‌المللی می‌توانند به حکمرانی خوب نائل شوند، چراکه عدم انطباق می‌تواند منجر به جریمه‌ها، هزینه‌های اضافی و نظارت‌های شدیدتر شود و همچنین تأثیر منفی بر تصویر عمومی شرکت داشته باشد. به این منظور شرکت‌ها می‌بایست چارچوبی قوی به منظور انطباق با نهادهای جهانی ایجاد کنند. این عمل باعث می‌شود در ساختار جدید، هزینه‌های اضافی کاهش یابد و شرکت با آگاهی از

و حداکثرترین پتانسیل انرژی شود همان گونه که غنی بودن منابع یک کشور، لزوماً به رشد اقتصادی بالا منجر نمی شود.

• اصول حکمرانی خوب

طبق بررسی آرای نظریه پردازان در حوزه حکمرانی، حکمرانی خوب به طور کلی دارای اصول زیر است:

- تعریف واضح نقش ها، مسئولیت ها و اهداف: برای هر سطح از مقامات، باید نقش ها و مسئولیت ها به طور مشخص تعیین شود و بر نقاط قوت آن ها تمرکز شود. همچنین فراهم کردن ابزارهای لازم مانند حمایت لجستیکی و آموزش برای انجام این نقش ها و دستیابی به اهداف ضروری است.

- شفافیت در میان تمامی بازیگران اقتصادی: این امر به منظور کاهش فساد، خویشاوندسالاری ضروری است و می تواند از طریق انتشار اطلاعات مرتبط برای عموم، سرمایه گذاران و سایر ذی نفعان انجام شود.

- نظارت بر بازار: این نظارت باید با سطح لازم از خودمختاری برای بخش خصوصی و مصرف کنندگان همراه باشد.

- داشتن یک برنامه اضطراری مطمئن: این برنامه باید به گونه ای طراحی شود که بتواند به طور مؤثر پیش بینی کند و از بروز کنترل «خسارت» در زمان بروز بلایا جلوگیری کند. در این راستا، شامل زمان بندی های مشخص، تعریف واضح استانداردها و سایر قوانین و مقررات است.

- ثبات در تصمیم گیری و فعالیت های عملیاتی: به گونه ای که گفتار با عمل پشتیبانی شود.

- پاسخگویی به جامعه و تمامی ذی نفعان: برای حفظ و حمایت از منافع آن ها، پاسخگویی به عنوان یک جنبه کلیدی حکمرانی خوب در نظر گرفته می شود. به عنوان مثال، نهادهای نظارتی باید از طریق سیستم قانونی به قانون گذاران، سازوکارهای کنترل سیاسی، مردم کشور و سایر نهادهای علاقه مند مانند بخش خصوصی پاسخگو باشند و سیاست های خود را توضیح دهند و منتشر کنند.

- ضرورت مشارکت همه طرف های غیردولتی: برای اینکه پاسخگویی و شفافیت به درستی عمل کنند، لازم است که تمامی طرف های غیردولتی، مانند مصرف کنندگان و شرکت های خصوصی، نظرات و خواسته های خود را درباره تدابیر و تصمیمات پیشنهادی ابراز کنند. هماهنگی مناسب بین سیاست گذاران، مجریان و ذی نفعان برای تحقق این امر ضروری است.

- توسعه پایدار: به منظور جلوگیری از تمام شدن منابع اصلی، این موضوع اهمیت بالایی دارد، زیرا عدم توجه به آن ممکن است به محدود شدن توسعه کشور منجر شود. این امر باید با تلاش های کافی برای کشف منابع جایگزین همراه باشد (Najafi & Memarnejad, 2023).

• شاخص های اصلی حکمرانی خوب

با بررسی ادبیات موضوع حکمرانی خوب، این مفهوم دارای شاخص هایی است که در ادامه به اختصار، برخی از مهمترین آن ها

تعهدات خود در کشورهای مختلف، از نهادهای غیرفعال دوری کنند و با بررسی منظم الزامات قانونی کشورهایی که در آن ها فعالیت ندارند و یا پایش فعال محیط هایی که در آن ها به فعالیت می پردازند، از تغییرات ناگهانی غافل نشوند.

در نهایت، شرکت های انرژی باید رویکردی پیشگیرانه به حکمرانی اتخاذ کنند تا در بلندمدت دارای توان رقابتی و پایدار باقی بمانند. با نشان دادن تعهد به انطباق و مقررات گزارش دهی، شرکت ها می توانند اعتماد ذی نفعان را جلب و از آسیب به شهرت خود جلوگیری کنند.

• حکمرانی و مدیریت انرژی

در زمینه مدیریت انرژی، ادبیات موجود به بررسی رابطه میان حکمرانی خوب، به ویژه فساد اقتصادی، و رشد اقتصادی می پردازد. سه دیدگاه متفاوت در این زمینه وجود دارد که می تواند تأثیرات قابل توجهی بر کارایی و پایداری مدیریت انرژی داشته باشد (Novianto, 2024):

نظریه اول بر تأثیر حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی و بهبود عملکرد در بخش انرژی می پردازد. حکمرانی خوب به ویژه در شرکت هایی که تمایل به دوری از مقررات اداری، نابرابری و بوروکراسی ضعیف دارند، می تواند به عنوان یک تسهیل کننده برای فعالیت های اقتصادی و بهبود مدیریت انرژی عمل کند. این موضوع به خصوص در کشورهای در حال توسعه که با چالش های مربوط به قوانین و مقررات سنگین مواجه هستند، اهمیت بیشتری پیدا می کند.

نظریه دوم، که در تضاد با نظریه اول است، به تأثیرات منفی فساد ناشی از ناکارآمدی و هزینه های اجتماعی در مدیریت انرژی اشاره دارد. فساد می تواند به افزایش فعالیت های غیرمولد منجر شود و منابع اجتماعی و اقتصادی را کاهش دهد، که این امر به نوبه خود می تواند مانع از بهینه سازی مصرف انرژی و توسعه پایدار در این بخش شود. این نظریه از دهه ۱۹۹۰ م. به بررسی مکانیسم ها و کانال هایی می پردازد که از طریق آن ها افزایش فساد به عنوان یک مؤلفه حکمرانی خوب، مانع رشد اقتصادی و بهبود مدیریت انرژی می شود (ibid.). در سال های اخیر، نظریه سوم به وجود آمده است که ترکیبی از دو نظریه قبلی است. این نظریه نشان می دهد که تأثیر فساد بر رشد اقتصادی و مدیریت انرژی به کیفیت حکمرانی بستگی دارد و این رابطه خطی نیست. در شرایطی که کیفیت حکمرانی ضعیف باشد یا سیستم دولتی ناکارآمد باشد، فساد ممکن است به طور غیرمستقیم به رشد اقتصادی و بهبود مدیریت انرژی کمک کند. اما در کشورهایی که حکمرانی خوبی دارند، فساد تأثیرات منفی بر کارایی و پایداری مدیریت انرژی خواهد داشت (Kazemian et al., 2024).

بنابراین حکمرانی خوب به عنوان یک مفهوم چندبعدی به منظور ارزیابی نحوه اداره امور و مدیریت منابع، تمامی جنبه های اعمال اختیارات به واسطه نهادهای دولتی و خصوصی را مدیریت می کند. نبود حکمرانی خوب می تواند موجب اختلال در بروز بهینه ترین

یاد شده است. این شاخص‌ها از دل نظریات نظریه‌پردازان استخراج شده است.

- نتیجه‌گرایی در حکمرانی خوب

حکمرانی خوب به معنای سازوکارها، فرایندها و نهادهایی است که به واسطه آن‌ها شهروندان، گروه‌ها و نهادهای مدنی، منافع مدنی خود را دنبال می‌کنند و حقوق قانونی خود را به اجرا درمی‌آورند و تعهداتشان را برآورده می‌سازند. به گفته بحرینی و همکاران (Bahraini et al., 2021) نتیجه‌گرایی در حکمرانی خوب به معنای تمرکز بر دستیابی به نتایج مثبت و پایدار در مدیریت انرژی است. در مقابل، در حکمرانی بد، عدم توجه به نتایج و عدم ارزیابی مستمر می‌تواند منجر به اتلاف منابع و ناکارآمدی در مدیریت انرژی شود.

- اثربخشی نقش‌ها و وظایف در حکمرانی خوب

اثربخشی نقش‌ها و وظایف در حکمرانی خوب به معنای تخصیص صحیح مسئولیت‌ها و اختیارات به نهادهای مختلف است. این امر موجب می‌شود که هر نهاد به‌طور مؤثر وظایف خود را در زمینه مدیریت انرژی انجام دهد و هماهنگی بین نهادهای مختلف بهبود یابد. حکمرانی خوب با تعریف واضح نقش‌ها و وظایف، می‌تواند به جلوگیری از تداخل و تضاد در سیاست‌های انرژی کمک کند. در حالی که در حکمرانی بد، عدم وضوح در نقش‌ها و وظایف می‌تواند منجر به سردرگمی و ناکارآمدی در اجرای برنامه‌های مدیریت انرژی شود (Mansoor Lakoraj et al., 2022).

- ارتقای ارزش‌ها در حکمرانی خوب

مرزبان و همکاران (Marzban et al., 2018) معتقدند ارتقای ارزش‌ها در حکمرانی خوب به ترویج فرهنگ مصرف پایدار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی کمک می‌کند. این فرایند شامل آموزش و آگاهی‌بخشی به جامعه در مورد اهمیت مدیریت انرژی و حفاظت از محیط‌زیست است. حکمرانی خوب می‌تواند با ترویج ارزش‌های مرتبط با مصرف بهینه انرژی و استفاده از منابع تجدیدپذیر، رفتارهای مثبت را در جامعه تقویت کند. در مقابل، حکمرانی بد ممکن است منجر به تضعیف این ارزش‌ها و نادیده گرفتن اهمیت مدیریت انرژی شود.

- پاسخگویی در حکمرانی خوب

پاسخگویی به نهادهای تصمیم‌گیرندگان اجازه می‌دهد که عملکرد خود را در زمینه مدیریت انرژی ارزیابی کنند و در صورت نیاز، اصلاحات لازم را انجام دهند. حکمرانی خوب با ایجاد سازوکارهای پاسخگویی، می‌تواند به افزایش اعتماد عمومی و مشارکت شهروندان در فرایندهای تصمیم‌گیری کمک کند و در مقابل می‌تواند به فساد، سوءاستفاده از قدرت و ناکارآمدی در مدیریت انرژی منجر شود (طباطبایی، ۱۳۹۸).

اثر حکمرانی خوب بر مصرف انرژی

علاوه بر اندازه دولت، حکمرانی خوب نیز یکی از عوامل کلیدی مؤثر بر شدت مصرف انرژی به شمار می‌آید. در سال ۲۰۰۳ م. سازمان بین‌المللی انرژی، حکمرانی را به‌عنوان موضوعی حیاتی برای

سیاست‌ها و برنامه‌های بهرهوری انرژی معرفی کرد. یاسر لفته‌العایدی و همکاران (Lofte Alaayedi et al., 2023) حکمرانی خوب را به‌طور واضح بر تمامی بخش‌های اقتصادی یک کشور، از جمله بخش انرژی، تأثیرگذار می‌دانند. همچنین، نبود ضوابط مناسب حکمرانی خوب منجر به پاسخگویی ضعیف و عدم مسئولیت‌پذیری می‌شود که این امر می‌تواند ثبات مالی پروژه‌ها را تهدید کند و امنیت انرژی آن‌ها را به خطر اندازد. ورهرامی (Varahrami, 2023) حکمرانی خوب را به‌عنوان ابزاری ضروری برای توسعه پایدار معرفی کرده است که می‌تواند توانایی کشورهای در حال توسعه را در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تقویت و توسعه اقتصادی گسترده‌تری را تسهیل کند. حکمرانی خوب بر مبنای مشارکت استوار است، به‌طوری که تمامی نهادهای دولتی و غیردولتی، کارخانجات تولیدی و حتی خانوارها باید متعهد به مصرف صحیح منابع انرژی و محافظت از آن‌ها باشند. همچنین، حکمرانی خوب بر مفهوم شفافیت تأکید دارد و عملکرد دولت و نهادهای مرتبط باید شفافیت لازم را در سیاست‌های اتخاذشده در بخش انرژی و اهداف نهایی داشته باشد. توانمندسازی ساختارها در مفهوم تفویض اختیارات، ایجاد توافق و فراهم‌سازی زمینه برای اجرای سیاست‌های تدوین‌شده در بخش انرژی، شامل سه زیربخش اصلی است: قوانین و مقررات، برنامه‌های عملیاتی و تنظیم بودجه. ترتیب نهادهای محور اصلی حکمرانی در بخش انرژی را تشکیل می‌دهد که شامل عوامل اجرایی، تأمین منابع لازم، نقش تولیدکنندگان انرژی، تعهدات سهامداران، خدمات بین‌المللی و ارتباطات بین بخش‌های خصوصی و دولتی است. فرایند هماهنگی، که شامل زیربخش‌های هماهنگی‌های دولتی، تعیین اهداف و ارزیابی است، کیفیت و تأثیر نتایج سیاست‌های بخش انرژی را بررسی می‌کند (تصویر ۱).

• نتیجه‌گرایی در حکمرانی خوب

حکمرانی خوب به معنای سازوکارها، فرایندها و نهادهایی است که به واسطه آن‌ها شهروندان، گروه‌ها و نهادهای مدنی، منافع مدنی خود را دنبال می‌کنند و حقوق قانونی خود را به اجرا درمی‌آورند و تعهداتشان را برآورده می‌سازند. به گفته بحرینی و همکاران (Bahraini et al., 2021) نتیجه‌گرایی در حکمرانی خوب به معنای تمرکز بر دستیابی به نتایج مثبت و پایدار در مدیریت انرژی است. در مقابل، در حکمرانی بد، عدم توجه به نتایج و عدم ارزیابی مستمر می‌تواند منجر به اتلاف منابع و ناکارآمدی در مدیریت انرژی شود.

• اثربخشی نقش‌ها و وظایف در حکمرانی خوب

اثربخشی نقش‌ها و وظایف در حکمرانی خوب به معنای تخصیص صحیح مسئولیت‌ها و اختیارات به نهادهای مختلف است. این امر موجب می‌شود که هر نهاد به‌طور مؤثر وظایف خود را در زمینه مدیریت انرژی انجام دهد و هماهنگی بین نهادهای مختلف بهبود یابد. حکمرانی خوب با تعریف واضح نقش‌ها و وظایف، می‌تواند به جلوگیری از تداخل و تضاد در سیاست‌های انرژی کمک کند. در حالی که در حکمرانی بد، عدم وضوح در نقش‌ها و وظایف می‌تواند

منجر به سردرگمی و ناکارآمدی در اجرای برنامه‌های مدیریت انرژی شود (Mansoor Lakoraj et al., 2022).

• ارتقای ارزش‌ها در حکمرانی خوب

مرزبان و همکاران (Marzban et al., 2018) معتقدند ارتقای ارزش‌ها در حکمرانی خوب به ترویج فرهنگ مصرف پایدار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی کمک می‌کند. این فرایند شامل آموزش و آگاهی‌بخشی به جامعه در مورد اهمیت مدیریت انرژی و حفاظت از محیط‌زیست است. حکمرانی خوب می‌تواند با ترویج ارزش‌های مرتبط با مصرف بهینه انرژی و استفاده از منابع تجدیدپذیر، رفتارهای مثبت را در جامعه تقویت کند. در مقابل، حکمرانی بد ممکن است منجر به تضعیف این ارزش‌ها و نادیده گرفتن اهمیت مدیریت انرژی شود.

• پاسخگویی در حکمرانی خوب

پاسخگویی به نهادهای و تصمیم‌گیرندگان اجازه می‌دهد که عملکرد خود را در زمینه مدیریت انرژی ارزیابی کنند و در صورت نیاز، اصلاحات لازم را انجام دهند. حکمرانی خوب با ایجاد سازوکارهای پاسخگویی، می‌تواند به افزایش اعتماد عمومی و مشارکت شهروندان در فرایندهای تصمیم‌گیری کمک کند و در مقابل می‌تواند به فساد، سوءاستفاده از قدرت و ناکارآمدی در مدیریت انرژی منجر شود (طباطبایی، ۱۳۹۸).

روش پژوهش

این پژوهش براساس معیار هدف در گروه پژوهش‌های کاربردی، براساس معیار گردآوری داده‌ها در گروه پژوهش‌های پیمایشی و براساس معیار ماهیت داده‌ها و مبنای پژوهش یک پژوهش کمی است. جامعه آماری این پژوهش شامل مدیران و سرمایه‌گذاران گروه

مدیریت انرژی ایران (IME) با حجم نمونه ۲۱۷ نفر و ابزار جمع‌آوری این داده‌ها، پرسش‌نامه است. روش گردآوری داده‌ها در بخش ادبیات موضوع، مبانی نظری و پیشینه پژوهش به صورت کتابخانه‌ای کتب و مقالات گوناگون و روش میدانی، و داده‌های مربوط به بخش آماری پژوهش از طریق توزیع پرسش‌نامه استاندارد انجام شد. بنابراین، ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسش‌نامه استاندارد سنجش حکمرانی خوب OPM و CIPFA (۲۰۰۴ م) می‌باشد، در این پژوهش نیز به منظور بررسی اعتبار پرسش‌نامه از روایی محتوا استفاده شده است. برای تعیین روایی (اعتبار) پرسش‌نامه، پرسش‌ها و متغیرهای آن، به تأیید خبرگان و اساتید دانشگاهی رسیده است. پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی مواجه است که می‌توان به عدم وجود داده‌های جامع و قابل اعتماد در مورد معیارهای حکمرانی در کشورهای مختلف اشاره کرد که چنین محدودیتی می‌تواند به تحلیل‌های مقایسه‌ای آسیب برساند. همچنین پیچیدگی‌های مربوط به تعاملات میان این متغیرها و تأثیرات آن‌ها بر مدیریت انرژی ممکن است به درک ناقص از روابط علت و معلولی منجر شود.

پایایی ابزار این پژوهش با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ برای متغیر نتیجه‌گرایی (۰/۷۳)، اثربخشی نقش‌ها و وظایف (۰/۷۷)، ارتقاء ارزش‌ها (۰/۷۱)، شفاف‌سازی (۰/۷۴) و ظرفیت‌سازی (۰/۷۰) به تأیید رسیده است. ابزار تجزیه و تحلیل اطلاعات این پژوهش به وسیله نرم‌افزار آماری SPSS و AMOS انجام شد.

نمره‌گذاری پرسش‌نامه

براساس طیف لیکرت نمره‌گذاری به شرح تصویر ۲ انجام شده است. در این پژوهش، منظور از سنجش حکمرانی خوب نمره‌ای

تصویر ۱. حکمرانی در بخش بهره‌وری انرژی. مأخذ: Shahbazi et al., 2016.

جدول ۱. نمره‌گذاری براساس طیف لیکرت. مأخذ: نگارنده.

گزینه	خیلی کم	کم	تأخیری	زیاد	خیلی زیاد
امتیاز	۱	۲	۳	۴	۵

است که کارکنان به سؤالات ۳۶ گویه‌ای پرسش‌نامه سنجش حکمرانی خوب می‌دهند.

یافته‌های پژوهش

این مطالعه با برجسته کردن تأثیر حکمرانی خوب بر مدیریت انرژی، تأثیر نتیجه‌گرایی، اثربخشی نقش‌ها و وظایف، ارتقای ارزش‌ها بر مدیریت انرژی را به چالش می‌کشد. این نشان می‌دهد که حکمرانی مؤثر و شفاف می‌تواند به بهبود فرایندهای مدیریت انرژی کمک کند. همچنین، اثربخشی نقش‌ها و وظایف در سازمان‌ها به تأمین انرژی پایدار و کارآمد کمک می‌کند و ارتقای ارزش‌ها و فرهنگ سازمانی می‌تواند به ایجاد انگیزه‌های مثبت در میان ذی‌نفعان و کارکنان برای مشارکت در مدیریت بهینه انرژی منجر شود. در نهایت، این مطالعه بر اهمیت یک رویکرد جامع و یکپارچه در مدیریت انرژی تأکید می‌کند که به لحاظ سیاسی، اجتماعی و اقتصادی به بهبود کیفیت زندگی و حفاظت از محیط‌زیست کمک کند.

• قابلیت اعتماد (اعتمادپذیری یا ثبات)

قابلیت اعتماد یا پایایی یک ابزار عبارت است از اینکه در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد. در پژوهش موسوی شفاف‌ی و همکاران (Mousavi Shafaei et al., 2021) بین خرده‌مقیاس‌های پرسش‌نامه سنجش حکمرانی خوب، همبستگی مثبت و منفی مشاهده شد که بیانگر روایی همگرا و واگرای مطلوب این پرسش‌نامه است. همچنین پایایی پرسش‌نامه یا قابلیت اعتماد آن با استفاده از روش اندازه‌گیری آلفای کرونباخ محاسبه شد. دامنه ضریب اعتماد آلفای کرونباخ از صفر به معنای عدم پایداری، تا مثبت یک (+۱) به معنای پایایی کامل قرار می‌گیرد و هر چه مقدار به‌دست‌آمده به عدد مثبت یک نزدیک‌تر باشد، قابلیت اعتماد پرسش‌نامه بیشتر می‌شود. در صورتی که نمرات پرسش‌نامه بین ۳۶ تا ۱۰۸ باشد، سنجش حکمرانی خوب در این جامعه ضعیف، ۱۰۸ تا ۱۷۰ متوسط و بیش از ۱۷۰ بسیار خوب است.

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های حاصل از این پژوهش، می‌توان بیان کرد که معیارهای حکمرانی خوب مانند نتیجه‌گرایی، اثربخشی نقش‌ها و وظایف، ارتقای ارزش‌ها، شفاف‌سازی، ظرفیت‌سازی و پاسخگویی بر مدیریت انرژی تأثیر می‌گذارد. نتایج این پژوهش، در اهمیت تأثیر حکمرانی در تمایل ریسک‌پذیری، آگاهی سرمایه‌گذاران در سوگیری‌های رفتاری خود و در نهایت بر عملکرد سبد سرمایه‌گذاری آن‌ها تأثیر می‌گذارد. یافته‌های پژوهش، بیان می‌کند که این معیارهای حکمرانی خوب، به‌ویژه نتیجه‌گرایی و شفاف‌سازی که به‌عنوان دو عامل کلیدی در تسهیل فرایندهای تصمیم‌گیری و افزایش اعتماد عمومی شناخته شده‌اند، در کنار ظرفیت‌سازی و پاسخگویی تأثیر قابل توجهی بر مدیریت انرژی و توسعه پایدار دارند.

همچنین، ارتقای ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی مرتبط با مصرف انرژی و بهینه‌سازی آن می‌تواند به افزایش مشارکت عمومی و مسئولیت‌پذیری در مدیریت انرژی منجر شود. این رویکرد نه تنها به بهبود وضعیت فعلی مدیریت انرژی کمک می‌کند، بلکه زمینه‌ساز توسعه پایدار و حفظ منابع طبیعی برای نسل‌های آینده، بهینه‌سازی، افزایش بهره‌وری و کاهش هدررفت انرژی نیز خواهد بود. در مقابل، حکمرانی بد، با ضعف در این معیارها، می‌تواند به ناکارآمدی در مدیریت انرژی و افزایش مشکلات زیست‌محیطی منجر شود.

پیشنهادهای سیاستی

پیشنهادهای سیاستی برای بهبود مدیریت انرژی با تأکید بر تأثیر حکمرانی خوب عبارت‌اند از:

- ایجاد سامانه‌های اطلاعاتی شفاف و قابل دسترس برای عموم مردم درباره مصرف انرژی، ایجاد سازوکارهای نظارتی و ارزیابی عملکرد نهادهای دولتی و خصوصی منابع موجود و سیاست‌های انرژی که افزایش آگاهی عمومی، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی در برابر تصمیمات و اقدامات نهادها و مشارکت شهروندان در مدیریت انرژی را به همراه دارد.

- برگزاری دوره‌های آموزشی و کارگاه‌های تخصصی برای کارکنان دولت و نهادهای مرتبط با انرژی، به‌منظور ارتقای مهارت‌ها و دانش فنی در زمینه مدیریت انرژی و بهینه‌سازی مصرف و همچنین ترویج فرهنگ صرفه‌جویی انرژی از طریق کمپین‌های اطلاع‌رسانی و آموزشی، به‌ویژه در مدارس و دانشگاه‌ها.

- طراحی و پیاده‌سازی سیاست‌های جامع و یکپارچه انرژی براساس نتایج ملموس و قابل اندازه‌گیری، به‌طوری که اهداف مشخصی برای کاهش مصرف انرژی، جلوگیری از تداخل و ناکارآمدی بین‌بخشی و هماهنگی نهادها و در نتیجه افزایش بهره‌وری تعیین شود.

- ایجاد مشوق‌های مالی و تسهیلات برای بخش خصوصی به‌منظور سرمایه‌گذاری در پروژه‌های انرژی‌های تجدیدپذیر و فناوری‌های نوین: افزایش کارایی و کاهش وابستگی به انرژی فسیلی.

به این منظور در راستای تحقق حکمرانی مؤثر در مدیریت انرژی پیشنهاد می‌شود: یادگیری از تجارب کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه (تحلیل موفقیت‌ها و شکست‌های این کشورها جهت ایجاد زیرساخت‌های انرژی مستحکم‌تر)، برگزاری جلسات گفت‌وگو و کارگاه‌های تعاملی میان دولت، بخش خصوصی، مصرف‌کنندگان و سایر ذی‌نفعان، ایجاد کانال‌های ارتباطی و پلتفرم‌های آنلاین و آفلاین (اشتراک‌گذاری انتظارات، نظرات، خواسته‌ها و انتقادات جهت آگاهی بیشتر دولت نسبت به نیازهای مردم)، که در نهایت منجر به تحقق حکمرانی خوب با به‌کارگیری استراتژی‌های فوق و دیگر رویکردها شود و می‌توان به تقویت تاب‌آوری و مدیریت انرژی کشور کمک کرد. این امر به کشور این امکان را می‌دهد که به سرعت به تغییرات پاسخ دهد و با بحران‌های ناگهانی به‌طور مؤثر مقابله کند.

مدیریت انرژی می‌تواند زمینه‌های جدیدی برای پژوهش فراهم کند.

اعلام عدم تعارض منافع

نویسنده اعلام می‌کند در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

برای سایر پژوهشگران پیشنهاد می‌شود که به بررسی عمیق‌تر ارتباط معیارهای حکمرانی و نتایج مدیریتی در زمینه انرژی بپردازند. این پژوهش‌ها می‌توانند شامل مطالعات از کشورها با سطوح مختلف حکمرانی باشند تا به شناسایی الگوهای موفق و ناکام در مدیریت انرژی کمک کنند. علاوه بر این، توجه به نقش فناوری‌های نوین و نوآوری‌های اجتماعی در بهبود حکمرانی و

پی‌نوشت‌ها

environmental, social and governance (ESG).^۱

فهرست منابع

- Lofte Alaayedi, H. Y., Hoshmand, M., Behname, M., & Gorjipour, M. J. (2023). Interaction of energy consumption intensity and good governance on economic growth (Case study: OPEC member countries). *Quantitative Economics Research Quarterly*. Advance online publication. <https://doi.org/10.22055/jqe.2023.43747.2556>
- Mansoor Lakoraj, K., Bakhtiari Koohsorkhi, S., & Ghobadi, S. (2022). The impact of institutional and cultural variables on attracting foreign direct investment and economic development (A selection of developing countries). *Journal of Development and Capital*, 7(2), 73–90. <https://doi.org/10.22103/jdc.2022.18347.1163>
- Marzban, E., Mohammadi, M., Pourezat, A., & Ghaderi, S. (2018). The future of governance in public utilities: Key factors and emerging trends (Case study: Power distribution). *Strategic Studies of Public Policy*, 8(27), 109–132. https://sspp.iranjournals.ir/article_31963.html
- Mohamadian, F., & Esmaeili, Z. (2024). Investigating the impact of good governance and economic growth on renewable and non-renewable energy consumption: Evidence from the Gas Exporting Countries Forum. *Economic Policies and Research*, 3(2), 1–29. <https://doi.org/10.22034/jep.2024.141593.1137>
- Mousavi Shafaei, S. M., Kargarsamani, A., Kardanayij, A., & Khodadad Hosseini, S. H. (2021). Measuring the world/global city good governance. *Management Research in Iran*, 19(1), 147–167. https://mri.modares.ac.ir/article_353.html?lang=en
- Najafi, M. M., & Memarnejad, A. (2023). Investigating the factors affecting inflation with emphasis on good governance in oil exporting countries. *Iranian Energy Economics*. Advance online publication. <https://doi.org/10.22054/jiee.2023.74204.2017>
- Noja, G. G., Cristea, M., Thalassinis, E., & Kadhubek, M. (2021). Interlinkages between government resources management, environmental support, and good public governance. *Advanced Insights from the European Union*. *Resources*, 10(5), 41. <https://www.mdpi.com/2079-9276/10/5/41>
- Novianto, A. (2024). Good or Bad Governance for Whom? Governance is a Trojan Horse for Capital Expansion in Pati, Indonesia. *JKAP (Jurnal Kebijakan dan Administrasi Publik)*, 28(1), 64–77. <https://journal.ugm>
- سلیمانی مورچه خورتی، الهه و چراغی، میترا. (۱۴۰۱). درآمدی بر حکمرانی خوب در بخش محیط‌زیست. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۸۳۱۳. <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1747552>
- طباطبایی، سید احمد. (۱۳۸۹). نظام پاسخگویی در حکمرانی خوب (مبانی ارزشی، چالش‌ها، موانع و مشکلات احتمالی فراوری در ایران). همایش ملی حاکمیت و دولت شایسته در ایران ۱۴۰۴، ری. <https://civilica.com/doc/381294>
- عرب یارمحمدی، جواد و اسماعیلی خوشمردان، علی. (۱۳۹۹). شاخص‌های حکمرانی خوب و ارزیابی وضعیت ایران [گزارش سیاستی]. پژوهشکده امور اقتصادی، وزارت امور اقتصادی و دارایی. <https://civilica.com/doc/1935730>
- فرزانه، ابوتراب و رفیعی، مصطفی. (۱۳۹۶). شفافیت و مکانیسم‌های ایجاد آن در حکمرانی خوب. اولین کنفرانس ملی کاربرد پژوهش‌های نوین در علوم انسانی، قائم‌شهر. <https://civilica.com/doc/674679>
- Bahraini, E., Miryousefi, S. J., & Biglari, N. (2021). The role of good governance indicators in explaining human resources development of youth and sport offices. *Sport Management Journal*, 13(2), 659–686. <https://doi.org/10.22059/jsm.2020.300507.2447>
- Escribano, G., Paredes-Gazquez, J., & San-Martín, E. (2020). The European Union and the good governance of energy resources: Practicing what it preaches? *Energy Policy*, 147, 111884. <http://doi.org/10.1016/j.enpol.2020.111884>
- Homayoun, M. B., Akbari, M., Heydari, H., & Souhankar, A. (2024). Examining the dimensions of energy governance, focusing on the oil and gas industry; A case study of Saudi Arabia. *Quarterly Journal of Governance Knowledge*, 2(3), 126–150. <https://doi.org/10.22034/jokog.2024.201790>
- Kazemian, G., Raecy, M., Vaezi, R., & Ghorbanizadeh, V. (2024). Designing a model for demand-side management in the electricity sector based on collaborative governance. *Journal of Public Administration*, 16(1), 27–51. <https://doi.org/10.22059/jipa.2023.368435.3433>
- Lahijanjan, R., & Sjeikhi, F. (2024). Efficient productivity of Iran's natural gas regarding gas consumption optimization policy and establishment of the sector regulatory institution. *Economic and Commercial Law Researches*, 1(3), 161–187. <https://doi.org/10.48308/eclr.2023.232732.1031>

ac.id/jkap/article/view/89148/39595

- Rahman, M. M., & Alam, K. (2022). Life expectancy in the ANZUS-BENELUX countries: The role of renewable energy, environmental pollution, economic growth and good governance. *Renewable Energy*, 190, 251-260. <https://ideas.repec.org/a/eee/renene/v190y2022icp251-260.html>
- Shahbazi, K., Hekmati Farid, S., & Rezaei, H. (2016). The effect of government size and good governance on energy consumption intensity: A case study of OPEC countries. *Quarterly Journal of Applied Theories of Economics*, 2(4), 23-48. https://ecoj.tabrizu.ac.ir/article_4751.html?lang=en
- Tang, J., Li, W., Hu, J., & Ren, Y. (2025). Can government digital transformation improve corporate energy efficiency in resource-based cities?. *Energy Economics*, 141, 108043. <https://ideas.repec.org/a/eee/eneeco/v141y2025ics0140988324007527.html>

eneeco/v141y2025ics0140988324007527.html

- Tatar, M., Harati, J., Farokhi, S., Taghvaei, V., & Wilson, F. A. (2024). Good governance and natural resource management in oil and gas resource-rich countries: A machine learning approach. *Resources Policy*, 89, 104583. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.104583>
- Varahrami, V. (2023). The effect of good governance on economic growth with respect to environment and energy consumption in developing countries (Adopting dynamic panel model). *Quarterly Journal of Computational Economics*, 2(3), 25-42. <https://doi.org/10.30495/eomag.2023.706728>
- Zheng, Z., Shafique, M., Luo, X., & Wang, S. (2024). A systematic review towards integrative energy management of smart grids and urban energy systems. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 189, 114023. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2023.114023>

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

پاک‌ذات، سید مهدی. (۱۴۰۴). نسبت حکمرانی خوب با توسعه پایدار (با تأکید بر مدیریت انرژی). منظر، ۱۷ (۷۲)، ۶۴-۷۳.

DOI: [10.22034/manzar.2025.515849.2342](https://doi.org/10.22034/manzar.2025.515849.2342)

URL: https://www.manzar-sj.com/article_226155.html

